

הלכה ערוכה

תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

בתי ההוראה
הוראה כפלקה

בראשות הגאב"ד הגאון הגדול
רבי אברהם צבי הכהן שליט"א
רב דקהל חסידים שיכון ה' בני ברק

פרשיות פקודי - ויקרא תשפ"ד • גיליון נ"ח

תשובה ערוכה

מאת מורינו הגאב"ד שליט"א

ערוכות בקצרה

שו"ת

הכרעות ברורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו

מפי מורינו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה

האם מותר להכניס מדרסים לנעלים חדשות בשבת, ומה הדין כשהמדרסים חדשים והנעלים ישנות?

מותר. אף שהמ"ב (ס' ש"ז ס"ק י"ח) כתב בשם האליה רבה, שאסור להכניס רצועה חדשה למנעל או לסנדל, ואפילו למנעל ישן, משום שנחשב תיקון מנא, נראה לחלק, שהמנעל והסנדל אינם ראויים לשימוש בלי הרצועה, ולכן הכנסת הרצועה למקומה נחשבת תיקון מנא ביחס למנעל ולסנדל. אבל נעל בלא מדרס ראוייה לנעילה לאדם שאינו זקוק למדרס, ולכן הכנסת המנעל אינה נחשבת תיקון מנא, גם כשבעל הנעל זקוק למדרס, כדי לנעול את הנעל.

האם כשאין לו יין אחר לקידוש, מותר להפשיט יין מבושל קפוא בשבת, על ידי חימומו על גבי סיר המונח על הפלטה, כמו שמוזכר לחמם בעת הצורך שומן קרוש, אף שחוזר ונימוח על ידי החימום (כמבואר בשו"ע ודמ"א א"ח ס' ש"ח סעי' טז)?

אסור. אף שמשום נולד אפשר להקל בעת הצורך, כמו שכתב הרמ"א שם, נראה להחמיר משום בישול, כי גם כשהיין קפוא, דינו כדבר לח, שיש בו בישול אחר בישול כשנצטנן לגמרי (דמ"א שם סעי' ט"ו), ולא כדבר יבש, שהרי מיד כשנצטנן, עוד לפני שקפא, בטל בישולו הראשון, ושוב יש בו בישול אחר בישול.

ארגון מתנדבים אוסף משלוחי מנות, על מנת לחלקם בבתי גלמודים, האם אפשר לצאת בדוך זאת י"ח משלוח מנות?

אם רצון השולח לקיים מצות משלוח מנות, דוקא במשלוח מנות זה, ישים בתוכו פתק עם שמו וכתובתו. מצונו שני טעמים למצות משלוח מנות. החרומת הדשן (בשו"ת ס' ק"א) כתב שהטעם הוא, כדי שיכולו לקיים סעודת פורים בהריוחה, ובספר מנות הלוי (לר"ש אלקבץ) כתב שהטעם הוא, כדי להרבות השלום והריעות, היפך קטרוג המן הרשיע, שאמר ישנו עם אחד מפורד ומפורד, דהיינו שיש מחלוקות ביניהם (ועיין בשו"ת חתם סופר א"ח ס' קצ"ו, שכתב נפק"מ בין שני הטעמים). אם כן, השולח לאדם שאינו מכיר, אם המקבל אינו יודע מיהו השולח, לפי טעמו של ה'מנות הלוי' לא יצא י"ח, וכ"כ בשו"ת כתב סופר (א"ח ס' קמ"א) לפי"ז מסתבר, שבאופן שמשלוחי המנות מחולקים ע"י ארגון מתנדבים, לפי טעמו של ה'מנות הלוי', לא יצא י"ח. ואף שגורם להרבות שלום וריעות בישראל ע"י החלוקה, מ"מ לא זהו גדר המצוה, שהוא להרבות שלום וריעות בין השולח והמקבל.

מכשיר מיניבר - שימוש בשבת

האם מותר להשתמש בשבת במים הקרים שבמכשיר מיני-בר, כשהמים עוברים בשבת דרך הצנרת הרגילה של המכשיר, או שצריך להתקין צינור, שיעקוף את המסננים המותקנים במכשיר?

מכשיר מיני בר מכיל בדרך כלל לפחות מיכל אחד של גרגרי פחם, המכיל פחם פעיל, אשר תפקידו הוא להרחיק כלור ורכיבים אורגניים שונים, מהמים העוברים דרכו. בדרך כלל מתבצע בנוסף גם סינון של חלקיקים זרים, באמצעות ספוג. כאשר המים נמצאים בתוך מיכל הפחם, ומתערבים עם גרגרי הפחם, וכן כאשר הם עוברים דרך הספוג, שמצטברת בו במשך הזמן כמות גדולה של לכלוך, אין המים ראויים לשתיה. לכן יש לדון, אם יש איסור להשתמש במכשיר זה, משום בורר.

• מקור הדין •

שנינו במשנה (שבת קל"ז ע"ב): "חכמים אומרים, אין תולין את המשמרת ביום טוב, ואין נותנין לתלויה בשבת". ובגמ' (שם קל"ח ע"א): "איבעיא להו, שימר (פירש"י, נתן שמרים לתלויה, וסינון) מאי, אמר רב כהנא, שימר חיוב חטאת... משום מאי מתרינין ביה, רבה אמר משום בורר (פירש"י, דהאי נמי בורר הוא)... אמר רבה, כוותי דידי מסתברא (פירש"י, דאי אתרו ביה משום בורר, התראה היא), מה דרכו של בורר, נוטל אוכל ומניח הפסולת, אף הכא נמי, נוטל את האוכל ומניח את הפסולת". וכ"פ הרמב"ם (הל שבת פ"ח ה"ד). הרי שסינון משקים במסננת, אסור משום בורר.

• סינון משקה שראוי לשתיה עם הפסולת •

למרות האיסור לסנן יין במשמרת, שנינו במשנה (שם קל"ט ע"ב): "מסננין את היין (פירש"י, מן הקמחין) בסודרין ובכפיפה מצרית" (פירש"י, סל). עוד איתא בגמ' (שבת קל"ט ע"ב): "אמר זעירי, נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש, אבל עכורין לא".

מפרש הרשב"א (שם): "מסננין את היין בסודרין, פירוש - יין עכור. דאי אפשר לפרש שמרים, דהא יין קתני. ואע"פ שמשני, כיון שהוא בורר גמור, אסור. וכן אי אפשר לומר יין צלול, דא"כ אפילו במשמרת - כזעירי. אלא על כרחך ביין עכור, דכיון דאפשר למשתיה הכין, אין כאן משום בורר, וכיון דמשני קצת ומסננין בסודרין שרי".

וכ"כ הר"ן (שם), והוסיף: "ונמצא פסקן של דברים, דיין שהוא צלול, דרובייהו דאינשי לא קפדי ביה כלל, מותר לתת אותו אפילו לתוך המשמרת, כדי שיהיה צלול ביותר. אבל יין שהוא עכור קצת, ואפשר דמשתתי הכי, ומיהו רובייהו דאינשי לא שתו ליה הכי, בסודרין וכפיפה שרי, דאיכא שינוי... אבל לתוך המשמרת, דליכא שינוי, אסור. ויין שהוא עכור לגמרי ולא משתתי הכי כלל, אפילו בסודרין וכפיפה אסור". וכ"פ בשו"ע (א"ח ס' ש"ט סעי' י'), והביא שם גם את דעת הרמב"ם, שהחמיר יותר, ואסר עכורין קצת אפילו בסודרין, עיי"ש, ובש"ע הרב (שם סעי' י"ג) ובמ"ב (שם ס"ק מ"ב) כתבו, שטוב להחמיר כדעה זו.

ע"פ זה פסק החזון איש (ס' נ"ג ד"ה ואם): "אם משמרת שעל הברזא תלויה בשביל לסנן המים

המשך בעמוד ד'

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

משיבים להלכה

תשובות מרכזי בית ההוראה
בשאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרב הגאון מרדכי שורץ שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
ראש כולל בק"ק צאנז בני ברק

מגילת אסתר שלא נכתבה לשמה

שאלה

מה הדין בסופר סת"ם, שנזכר באמצע כתיבת המגילה, שלא אמר בפיו לפני תחילת הכתיבה, שכותב לשם קדושת מגילה?

תשובה

א. הנה בטור ושו"ע לא נזכר כלום מדין כתיבה לשמה, לגבי מגילת אסתר. אך במלאכת שמים (ככל כד, בינה סק"א, וחכמה סק"ג) הביא מהמעשה רקח (על הרמב"ם פ"א ממגילה) שמעקב בה כתיבה לשמה. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (א"ח סימן תקפ"ח, אות י). וכתב האב"ז, שאף אם נקוט כהרמב"ם, שאין צריך 'עיבוד' לשמה במגילה, היינו משום שלמדו דינה ממוזזה, והרמב"ם לשיטתו, שבמוזזה א"צ עיבוד לשמה, אך לגבי הכתיבה לא מצאנו היתר זה, ולכ"כ צריך לכתוב את המגילה לשמה. וכ"כ הר"ן (מגילה ריש פ"ב) בשם ר"ת, שהמגילה נקראת 'ספר', כמבואר בגמ' (מגילה יט. ט). שנלמד מהכתוב 'ונקרא בספר', ולכן שייכים בה כל דיני כתיבת הס"ת, מלבד צורת התפירות, כמבואר בגמרא שם, אך לגבי שאר הדינים הנוגעים לגוף כתיבת הספר, דינה שווה לספר תורה, וצריך כתיבה לשמה. וכן כתב במקראי קודש (פורים סימן ל"א), וכן האריך בזה בשו"ת שבט הלוי כמה פעמים (ח"א סימן ר"ה, בהערות לסימן תרצ"א, ועיין בעיקר בח"ג סימן פ"ח, וח"י סימן ק"ו).

ואם חשב מתחילה, שכותב לשם המגילה, אך לא הוציא כן בפיו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן פ"ח), שיש להכשיר בדיעבד, שהרי אף בס"ת יש מקילים באופן זה, אך מכל מקום צריך להודיע לקונן, שלא אמר בפיו לשמה, ואינה מהודרת.

ב. והנה בניד"ד, שנזכר תוך כדי הכתיבה, ועדיין לא כתב לפחות חצי מהמגילה, היה מקום לצדד להקל, שהרי אם השמיט כמה תיבות עד חצייה, המגילה כשרה לקרוא מתוכה, כמבואר בשו"ע (סימן תרצ"ט א'), וכתיבה התיבות שלא לשמה, לא גרע מאילו לא כתבן כלל. וכ"כ בשו"ת אבן ישראל (ח"ז סימן ל) שהמגילה כשרה, ואף לכתחילה מותר לקרוא בה, בציוף שיטת המסויימים גם כשנכתבה כולה שלא לשמה (שלדעתו תלוי במחלוקת הראשונים הג"ל, בדן עיבוד לשמה).

ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן פ"ח), לגבי מעשה שהיה בסופר, שנתן לסופר אחר לכתוב את 'עשרת בני המן', והסופר השיני לא כתבו לשמה, שלכאורה היה לדון להתיר, מטעם הג"ל. אך העלה למעשה שיש להחמיר, משום שיש לומר שהכותב שלא לשמה, גרוע יותר מאילו לא נכתב כלל, מחמת שהוא כמזויף בתוכו (עיין במסכת גיטין דף ד, א, שאף ר"א שמכשיר גט בלא עידי חתימה, מודה שאם חתמו עדים פסולים, שהגט פסול, מדין 'מזויף בתוכו'), וכן מפני ש'עשרת בני המן', נידון כ'ענין שלם', שאם לא כתבו - המגילה פסולה (עיין ברמ"א שם, וכ"כ גם בקפ"ח חיים סק"ג), וא"א להכשיר בכתיבה שלא לשמה.

ולכן הורה לסופר, שיפסול כל האותיות ע"י מחיקה במקצת, ושוב יתקן אותן לשמה, וסמך על שיטת המג"א (סימן ל"ב סק"ג), שגם לגבי 'לשמה' מועיל כשמשלים האות, ולא רק לגבי 'ח'ק תוכות', ודלא כפמ"ג שם. וכן פסק למעשה במקראי קודש (שם).

ג. [והנה במה שכתב שיש להחמיר משום שהוא כמזויף בתוכו, יש לדון טובא לגבי דין זה במגילת אסתר. שהנה לגבי פסול 'ח'ק תוכות', פסק הפרי חדש (סק"ב, והובא במשנ"ב סק"ו), שיש להקל בזה עד חצי המגילה, וכדעת הראשונים (אור זרוע והגהות מיימוניות) לגבי 'חסרות ויתירות' עד חצי המגילה, שהכריע הרמ"א כמותם. אמנם הפמ"ג (א"א סק"ז) והחכמת שלמה הביאו מהתוס' (מגילה ט. ד"ה בשלמא) בשם רש"י, שאם שינה כמה שאמרו חז"ל, גרע עוד יותר מלא נכתב כלל, ולכן, אף שמגילה שהשמיט בה הסופר תיבות עד חצייה כשירה, אם נכתב בה בשינוי כמה שאמרו חז"ל, גרע יותר, ובשערי תשובה (ריש הסימן) הביא, שכן הוא גם דעת הקרבן נתנאל (מגילה ריש פ"ב). אך להלכה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' ק"ט) עצמו, שאין נוקטים בזה להחמיר, אלא בכל פסול במגילה, סומכים על הרמ"א שעד חצייה כשרה, וצ"ע במה שכתב כאן להחמיר מחמת 'מזויף בתוכו'.

ולגבי מה שכתב שבט הלוי שיש להחמיר, מחמת שהוא ענין שלם, עיין בשו"ת

אבן ישראל (שם) שכתב, שפסול זה שייך דווקא כשהשמיט ענין שלם, וכן כשהשמיט תיבות בתחילת המגילה או בסופה, שהחיסרון ניכר, והוא כספר פגום שאין עליו שם ספר. אך לענין הפסולים המנויים כאן, כגון 'ח'ק תוכות', 'עיבוד לשמה', ו'כתיבה לשמה' וכיו"ב, שהם דברים שאינם נראים לעין, אף בענין שלם אינם פוסלים עד פחות מחצי מהמגילה. אך מפשטות דברי האחרונים לא משמע כן, וכן נראה מכך שהמשנ"ב (סק"ו) ציין לגבי 'חוק תוכות', לעיין בפרטי הדינים בהשמיט תיבות שבסימן תרצ"ב, ומכאן שלא חילק ביניהם. וכן כתב במקראי קודש (סימן ל"א), שיש לפסול בלא כתב לשמה בתחילתה או בסופה, אפילו במיעוטה.

עלה להלכה

אם עכ"פ היה במחשבתו לפני הכתיבה, שכותב לשם קדושת המגילה, המגילה כשרה בדיעבד, אלא שצריך להודיע ללקוח שהמגילה אינה מהודרת. אך אם גם במחשבתו לא כיון לשמה, המגילה פסולה, אף אם כתב עדיין רק מקצתה. ואם כבר קרא במגילה זו (או שאין לו מגילה אחרת, עיין במשנ"ב סימן תרצ"א סק"ד), אפשר לסמוך על הצדדים הג"ל, שיצא יד"ח.

הרב הגאון חיים גרינפלד שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
מו"ץ בקהילת ויז'ניץ בני ברק

צדקה באמצע התפילה

שאלה

לקראת ימי הפורים הבעל"ט, שכל הפושט יד נותנים לו, ויש הרבה שמחזרים בבתי הכנסת לבקש 'צדקה', ובפרט בעת התפילות, האם יש היתר להימנע מלתת צדקה, אם זה מפריע לכיון בתפילה?

תשובה

יש לברר את עיקר חיוב נתינת צדקה בכלל, ובפורים בפרט, וגדרי פטור עוסק במצוה בשעת תפילה.

[א] מצות צדקה: במצות צדקה יש כמה מצוות עשה [פתוח תפתח, נתון נתן], והמונע עצמו מלתת, עובר על כמה לאוין מהתורה [לא תאמץ את לבבך, לא תקפוץ את ירך, ולא ידע לבבך בתתך לו], וכן לאו מדברי קבלה [אל ישוב דך נכלם]. על לאוין אלו עובר רק אם ביקשו ממנו לצורך עניים, ולא לצורך מטרות אחרות, כגון החזקת מוסדות תורה, אף שמצוה רבה היא.

יש לדון בכמה אופנים השכיחים, שאינו נתון לצדקה, אם עובר באיסורים אלו.

כשאין לו מעות: אינו עובר בלאוין ועשין הג"ל, ואין חיוב ללוות בשביל לתת צדקה (מהר"י קורקוס, מתנות עניים פ"ז ה"א) אך יש לפייסו בדברים, ובאופן שהעני עצמו עומד לפניו, יש לפחות להראות לו סימן שאין לו (רמב"ם מתנות עניים פ"ז ה"ה). אם יש לו מעות בביתו או במקום אחר, ויש לו ממי ללוות כאן, חייב ללוות ולתת לעני, ואין זה כמי שאין לו (דרך אמונה שם, פ"ז צה"ל סק"ז), אך אם העני לא ימתין לו עד שילך לביתו, אינו חייב ללוות (שם בשם החזו"א, עיי"ש הטעם).

נתן צדקה כשיעור: באופן שכבר נתן צדקה כשיעור חיובו, יש לצדד ולהקל ששוב אינו עובר על הלאוין והעשין [ושיעור חיובו, עיין בשו"ע י"ד סימן רמ"ט ס"ב], שלא יפחות משלישית השקל לשנה, ושיעור 'חומש' הוא מצוה מן המובחר, ו'מעשר' היא מידה בינונית. וע"ע באהבת חסד פ"ט בהגה, שהביא מחלוקת הראשונים, אם כשעניים עומדים לפניו, יש חיוב אף שנתן כבר כשיעור, ומסקנתו שעכ"פ אינו מחויב לדחוק לזה, רק מצוה היא]. אך אם המבקש הוא העני בעצמו, יש להחמיר לתת לו דבר מועט, מצד 'אל ישוב דך נכלם', ובעני המחזור על הפתחים, ו"א שבאופן זה אינו עובר כלל (אמרי בינה א"ח סי' י"ג עיי"ש טעמו), ואף אין בו משום 'אל ישוב דך נכלם', שהרי העני הולך מלכתחילה על דעת שחלק יתנו לא, וחלקם לא יתנו לו מאומה, ואינו נכלם (השו"ת והנהגות ח"ה סי' רפ"ה).

אין העני לפניו: הראשונים נחלקו בזה. ו"א שאף כשאין העני לפניו, אלא הבעה"ב יודע שיש עניים המצפים לו, עובר אם מעלים עיניו מהצדקה (רמב"ם בספר המצוות, טוש"ע סימן רמ"ט, ועיין בראשון לציון שם), ו"א שאינו עובר בלאוין הג"ל, אך עכ"פ ביטל מצוות עשה (ספר החינוך מצוה תע"ט, וכן דייק בשו"ת שבה"ל ח"ה סימן קל"ח מדברי הרמב"ם), ו"א שכל שלא בקש ממנו, אינו עובר כלל, אף שרואה אותו מבקש מאחרים (כן דייק המחנה אפרים הלכות צדקה סוס"ר רמ"ז, מהרשב"א שבועות כ"ה: וכו"ה במהר"י קורקוס שם). ולהלכה, נחלקו בזה פוסקי זמננו (בשו"ת שבה"ל ח"ט קצ"ט החמיר, ובדרך אמונה פ"ז סק"ז מיקל בזה).

גבאי צדקה: הרבה פעמים יש בביהכ"ס 'מגביות צדקה' לצורכי עניים, או גבאי צדקה המחזרים במנייני התפילה לצורך עניים, וכגון הכנסת כלה וכיו"ב, ויל"ע אם

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

המונע עצמו מלחת להם, עובר בלאוין ועשין הג'ל. ופשוט שלדעת המחמירים הג'ל, שיש חיוב צדקה גם ללא שהעני תובע ממנו, ה"ה באופן זה אסור להעלים עינו מהעניים, אלא שלפי דעת המקילים יש להסתפק, אם תביעה של הגבאי צדקה גם כן מחייבת. ויש מצדדים, שאם העני ביקש מהגבאי צדקה, שיאסוף בשבילו, הרי זה נחשב כבקשת העני (תשובת הגר"ח זצ"ל בס"ס אהבת חסד עם פירוש אורחות חסד, וכן המשמעות בספר קול אליהו ס"ט, אף שיש לדון בראיותיו).

ב בפורים: הנה מה ששגור בפי הבריות, שבפורים יש לתת צדקה לכל הפושט יד, ומחמת זה מחזרים הרבה בבתי הכנסת, ופושטים ידם לצדקה, וכן במשך כל יום הפורים (ביניהם ילדים קטנים), ונובע מהבנה מוטעית בדברי השו"ע סימן תרצ"ד שכתב, אין מדקדקין במעות פורים, וכל הפושט יד נותנים לו, והיינו, שגבאי צדקה שגבו מעות המציבור לצורך סעודת פורים, ומחלקים אותן לעניים, לא ידקדקו על המקבלים, אם הם עניים גמורים או לא, אלא כל הפושט יד, יתנו לו לצורך סעודת פורים.

ומה שמרבים במצות צדקה בימי הפורים, הוא ככל הכללים הג'ל במצוות צדקה, אלא שנוסף בו חיוב מתנות לאביונים (והאריכו הפוסקים בדין מתנות לאביונים, אם הוא מדין מצות צדקה, או משום שמחה, ויש בזה הרבה נפק"מ ואכמ"ל).

ג עוסק במצוה פטור מן המצוה: בניד"ד יש לדון, אף אם יש אופנים שמהויב בהם מצד מצוות צדקה, שימא יש לפוטרו מלחת לגבאי צדקה ועניים המסבבים בבתי הכנסת בזמני התפילות, מצד עוסק במצות תפילה, וק"י"ל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ונציין בקצרה פרטי דינים הנוגעים לניד"ד בזה.

א. נחלקו הפוסקים באופן שיכול לקיים את שתי המצוות בטירחה מועטת (עיין בה"ל סימן ל"ח). ובאופן שאין טירחה כלל, חייב לקיים את שתיהן (בה"ל שם). ב. דנו הפוסקים אם העוסק במצות עשה, פטור ממצות לא תעשה (עיין באריכות בשו"ת מערכת ה-ח כלל ס"ז), ובמצוות צדקה, י"א שהלאו בא לחזק את העשה (אור שמח יו"ט פ"ג ה"ח). ג. כמ"כ דנו הפוסקים, אם העוסק במצוות שבין אדם למקום, פטור ממצוה שבין אדם לחברו (עיין תשובת שם אריה יו"ד סימן ס"ד, וכלי המדה פרישת כי תצא). ד. רוב הפוסקים הסכימו, שאף העוסק במצוה דרבנן, פטור ממצוה דאורייתא (שו"ת שם). ה. אך העוסק בתורה, לכ"ע אינו נפטר מלקיים את שאר מצוות התורה, שהרי תכלית לימוד התורה, היא קיום מצוות ומעשים טובים, וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה (ב"י א"ח סימן ל"ח בשם הר"ן, לגבי מצוות שא"א לעשותן ע"י אחרים).

דינים העולים

א [העומד בתפילה, והיינו פסוקי דזמרה וברכות ק"ש, ונתינת הצדקה מפריעה לו לריכוז ויישוב הדעת לכוון כדבעי, מסתבר שיש להקל, ואינו חייב לתת צדקה בכל ענין (אך יכול לקיים שניהם, ע"י שיכון תחילה כסף קטן המונח לצידו)].

ב [אם עוסק עדיין באמירת פרשת העקידה ופרשת הקרבנות וקטורת, שנחשב ללימוד התורה, אם העני עצמו עומד לפניו, יש לפייסו בדבר מועט, ובעני המחזר על הפתחים, וכבר נתן מעשר עומד על הקל].

ג [אך כשאין לו כלל, או כשאין העני לפניו, וכבר נתן לצדקה מעשר מכספו, אינו חייב במצות צדקה, וכ"ש במגביות לטובת מוסדות תורה ויישובות].

הרב הגאון חיים מרדכי טאוב שליט"א
דומ"ץ בבית ההוראה
מו"ץ בק"ק נדברונה

מעלית ניקוי בכיור הכלים בשבת

שאלה:

כשבאתי ליתול ידיים לסעודה בליל שבת, הבחנתי שספוג הניקוי מונח בתוך הכיור, וסביר להניח שהמים ששפכו על גביו.

האם השימוש בכיור נאסר מחמת זה? ואם כן, האם מותר להוציא את הספוג מהכיור?

תשובה:

א [נפסק להלכה (א"ח סימן ש"ב), שבבגד שרייתו זהו כיבוסו, והיינו, שמלאכת כיבוס בבגד, היא בעצם כך שהמים נספגים בבגד, אף שלא שפסף את הבגד, כדי להסיר את הלכלוך, והוא איסור דאורייתא (עיין מימרא דרבא בובחיים צד:).

בדין זה ישנן ב' דעות עיקריות, א. שיטת ספר התרומה ואור זרוע, שהאיסור הוא דווקא אם יש איזה לכלוך על הבגד, ומשום שהשרייה מנקה את הלכלוך, אבל כשהבגד נקי, מותר לשרותו במים. ב. דעת הרשב"ם, שאפילו כשהבגד נקי לגמרי, אומרים בו שרייתו זהו כיבוסו, אבל אם המים נכנסים לבגד דרך לכלוך, וכגון שמקנת במפה את ידיו הרטובות ממים, לא שייך בזה שרייתו זהו כיבוסו. הלהלכה הביא הרמ"א

(שם ס"ט) את שתי הדעות, והכריעו האחרונים, שיש להחמיר כהרשב"ם, מכיון שהוא חשש איסור תורה (משנ"ב סק"ח).

ובדעת סר"ת והא"ז, נחלקו הפמ"ג (א"א סק"ח) והבאה"ל (שם ד"ה שאין), אם מותר לקנות את ידיו במפה שיש עליה לכלוך. הפמ"ג כתב, שלדעתם אסור אף באופן זה, אך הבה"ל כתב, שבאופן זה מותר לכ"ע. נמצא, שבאופן שיש צורך לנגב את רצפת הבית, במגבת שמויעדת לכך (ואין חשש שמא יסחוט, ע"פ המבואר בסימן ש"א), ישתמש לכתחילה בסמרטוט נקי, כי אם הסמרטוט מלוכלך, יש איסור לפי דעת הפמ"ג.

והנה בבית יוסף הביא את דעת היראים, שאינו סובר כלל את ההיתר של דרך לכלוך, ולדעתו, כשכא לנגב את ידיו בבגד, צריך תחילה להסיר מהם את המים ככל יכולתו. אך הלהלכה כתב בשו"ע שם סעיף י, וז"ל: 'הרוחק ידיו, טוב לנגבם בזה בזה', והיינו שמעיקר הדין מותר לנגבם בבגד, מפני שהוא דרך לכלוך, אולם טוב לנגבם, והרמ"א שם כתב, דאין לחוש לזה. ובשו"ע הרב הכריע, שטוב להחמיר במקום שאין הפסד כלל.

ב [לגבי השימוש בכיור, כשספוגי הניקוי מונחים בתוכו [רובן של מטליות הניקוי יש בהן חלקי בד, ואף כריות הניקוי ומיני הספוגים, יש בהם חלקי בד, פרט למקורצי הכלים העשויים מחוטי ברזל, ומסקנת האחרונים שגם בד סינטטי דינו כבגד, שאומרים בו שרייתו זהו כיבוסו, עיין בשו"ת ח"ה סל"ז], הרי המים הנשפכים נספגים בהם, וא"כ יש לאסור, מצד שרייתו זהו כיבוסו].

ולכן, אם הכיור נקי, ואין בו שריידי לכלוך, אסור ליטול ידיו בכיור. ואף שמוותר לנגב את הכיור במטלית זו, ההיתר הוא מחמת שהנגוב הוא דרך לכלוך, אך פעולת נטילת הידיים ע"ג הבגד, אינה דרך לכלוך, ואסורה (עיין בה"ל ד"ה דלא אמרינן, לגבי רחיצת קטן).

אך אם הכיור מלוכלך בשיידי מאכל, מותר ליטול ידיו בכיור זה. ואע"פ שהמים נשפכים ע"ג המטלית, כ"מ הרי זה נכלל בהיתר דרך לכלוך, כיון שהמים הנספגים בבגד, מתערבים בשיידי המאכלים שמלכלכים אותו. אלא שההיתר הוא רק אם המטלית עצמה נקיה, אולם אם יש עליה לכלוך, יש לחשוש לשיטת הפמ"ג הג'ל, שבאופן זה אסור, וכ"כ מורנו הגאב"ד שליט"א בשו"ת ויצב אברהם סימן מ"ב [ולתהוגים להחמיר כפסק השו"ע ושו"ע הרב הג'ל, שלא לסמוך על ההיתר של דרך לכלוך, יש להחמיר גם באופן זה, ולא להשתמש בכיור, אם אינו צריך לכך].

ג [באופן שהשימוש בכיור נאסר ע"פ הג'ל, יש לדון מצד שני איסורים, אם מותר להוציא את הספוג, כדי להחמיר את השימוש בכיור:

א. מצד מוקצה. הנה המטלית היא כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי השימוש בה הוא ניקוי הכלים, ע"י חסימת המים הבלועים במטלית. אך היות והמטלית מונעת כעת את השימוש בכיור, מותר לטלטלה ולהוציאה לצורך מקומה, כדין כל כלי שמלאכתו לאיסור, שמוותר בטלטול לצורך מקומו (עיין סימן ש"ח ס"ג). ואין לפקפק ולומר, שאין זה כצורך מקומו, אלא הוא רק למונע חיצוני, והראיה שבימות החול משתמש בכיור כשהמטלית בתוכו, שהרי נתבאר באחרונים, שכל היכא במציאות הנוכחית אינו יכול להשתמש במקום זה, נכלל בהיתר של צורך מקומו (שש"כ פ"כ הערה כ"ה). וכשמגביה את המטלית בהיתר, יכול לטלטלה עד למקום המיועד לה בימות החול, ואע"פ שע"י זה הוא מאריך בטלטול, כדין מוקצה שנטלו בהיתר (משנ"ב סימן ש"ח סק"ג).

[ומכל מקום מסתבר, שלהנהוגים כשו"ע להחמיר, ואינם סומכים על ההיתר של דרך לכלוך, כפי שנתבאר לעיל, אין להחמיר את טלטול המוקצה, מחמת חומרא זו].

אלא שיש לעיין, לפי חידושו של המשנ"ב (סימן ש"ח סק"ב), שההיתר לצורך גופו בכלי שמלאכתו לאיסור, הוא רק אם אין לו כלי היתר אחר לצורך זה, לכאורה הוא הדין לגבי ההיתר לצורך מקומו, וא"כ נגביל את ההיתר בזה, רק אם אין לו כיור אחר ליטול ידיו. ומכל מקום יש לצדד להיתר בזה, גם כשיש לו כיור אחר, מכמה טעמים: א. בשו"ע"ד (שם סעיף מב, מו) מבואר להדיא ההיתר, ועי"ש בדבריו, שהוא באופן שאין מוכרח להשתמש בהיתר לצורך מקומו, ובכל זאת התיר. ב. יש מצדדים לומר, שחידושו של המשנ"ב נאמר דווקא בלצורך גופו, ולא בלצורך מקומו, ועיין מש"כ בזה מורנו הגאב"ד שליט"א, בספרו הלהלכה ערוכה מוקצה (פ"ג הערה 19), ואכמ"ל.

ב. מצד מחסרה. בדרך כלל המטלית השרויה בכיור, ספוגה במים, וכשיאחזנה בידי, על מנת להוציאה, נוטפים המים ממנה, וא"כ נמצא ששחט המים בהוצאתה. אך עיין במשנ"ב (סימן ש"א ס"ק קע"ב) שכתב, ש"המטליות ששרוים תמיד במים, מותרים בטלטול", הרי שאם מטלטל בגד הספוג במים, והמים יוצאים מעצמם, אין זה נחשב כשחט בידיים. ופשוט שהיינו רק באופן שאוחז בו בעדינות, ולא בתפיסת ידיו בחזקה, באופן שגורם לסחיטת המים.

העולה להלכה

אם רואה בשבת, שיש בכיור ספוג ניקוי או מטלית, אם הכיור נקי, או שיש לכלוך על המטלית, נאסר השימוש בכיור, ולכן מותר לו להוציא את המטלית, בכדי להחמיר את השימוש בכיור, ויגביהנה בעדינות, שלא יבא לידי חסיטה, ויכול להניחה במקום המיועד לכך. אולם אם יש בכיור שיידי מאכל, והמטלית נקיה, מותר להשתמש בכיור לנטילת ידיים, ולכן אסור לו לטלטל ולהוציא את המטלית, משום מוקצה.

קו' הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

תשובה ערוכה

// המשך

מן החול, אם רוב בני אדם ינמנעו מלשתות המים בלא סינון, מותר. אבל אם החול מרובה, שאין הרוב שותין מהן בלא סינון, אסור.

• מסנת בפי הברז •

כתב החזון איש (ס' נ"ג ד"ה ולענין ברזא): "לענין ברזא שקשרו בגד בפיה כדי שלא תפול זבוב לתוך הכוס בשעה שמקלחין את המים מן היורה דרך הברזא, נראה דיש להתיר, כיון שאין חשש של זבובים הרבה שיעכרו המים, אלא לפעמים אפשר שנמצאת זבוב או זבובין בהמים, ובשביל זה אין שם בורר על כל המים, אלא על מעט המים המרוכזין בסביבות גוף הזבוב, ואפשר דאותן המים נשארו תוך הבגד ואינן יוצאין כלל, כיון שאין תוך הבגד שום לחץ על המים. ולא דמי למוציא הזבוב מן הכוס ביד או בכלי, דע"י טלטול הזבוב נשמטו המים המרוכזין בסביבותיה לתוך הכוס. ואפילו אם תמצוי לומר דגם המים המרוכזין יוצאין, עדיין יש תקנה, שלא יסתום הברזא עד שיסיר הכוס מתחת הברזא, והמים יפלו לאיבוד. וכל שאין דעתו עליהם ולא ניהא ליה בבירורן, לאו שם בורר עליה. ואין זה כדין פסיק רישא, אלא כל שהולכין לאיבוד, נראה דלאו בורר הוא כלל, כדין סחיטה בהולך לאיבוד. ואחרי שקרוב הדבר שאין כאן בורר כלל, דהוי כנוטל עם מקצת משקין, וכמו שכתבתי לעיל, יש להקל בזמן שסותם הברזא כשהולך לאיבוד."

כך פסק גם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז ס' כ"א): "נראה כמו בנדון דידן, שהנפה על פי הברז מתוקנת שם תמיד, ואי אפשר להילוך המים מפי הברז בלתי הנפה, רק בהסרתה... כיון דכל המים הולכים דרך שם, ואף המים שמשותמש לנטילה והדחה הולכים דרך שם, והוא אינו עושה שום פעולה חדשה בשביל המים לשתיה, הרי זה לא גרע מדין ברירה ביד, דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד, וכמ"ש כה"ג בחזון איש (לענין שימוש בתיון שיש בראשו מסנת) ח"ל, ומיהו אפשר כאן שאין שימוש בכברה ממש, אף שיש בפנים כנגד חוטמה של כלי כעין רשת לעכב העלים, מכל מקום יש לומר דלא הוי רק כדין ברירה ביד, דמותר כשנוטל אוכל מתוך פסולת כדי לאכול מיד, עכ"ל, וכמו כן בנדון דידן כנ"ל. ותדע, דאם לא כן לא שבקת ליה לכל בריה, דהרי אף בלתי הנפה שעל פי הברז, הרי מימי העיר הולכים דרך כמה מסנת עד שבאים לתוך צינורי הבית, ובלתי אותן הסינון לא היה אפשר לשתות מאותן המים, וא"כ אף אם לא יתן נפה על פי הברז, יהא אסור ליטול מים מן הברז בשבת, אלא על כרחך כנ"ל. וזוהו תבנא לדינא, יש לומר להקל ליטול מים מן הברז המתוקן בנפה על פיו, ולא יסתום הברזא עד שיסיר הכוס מתחת הברזא והמים יפלו לאיבוד, כמו שכתב החזון איש כנ"ל, ומי שעושה בשבת ע"י שינוי, היינו שבמקום הנפה קושר איזה סמרטוט על פי הברז בשבת, תבוא עליו ברכה, אבל מדינא שרי כנ"ל."

• כשנכנס צלול ויוצא צלול •

שינוי במשנה (שם קל"ט ע"ב): "נותנין מים על גב השמרים בשביל שיצולו" (פירש"י, נותנין מים בשבת על גבי שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום, כדי שיצולו, שיהיו צלולין לזוב). וכ"פ בשו"ע (שם סעי' ט').

ע"פ זה כותב החזון איש (ס' נ"ג ד"ה ואם), שמוותר לפתוח ברז שיש בקצהו מסנת, אפילו כשכבר נתקבץ הרבה חול במשמרת - "ואע"ג דכשבאין המים במשמרת, כבר יש שם חול מרובה, מכל מקום כיון דהמים הנקלחין ע"י האדם בפתיחת הברזא הם מים צלולים, אע"ג שאח"כ הם מתערבים עם החול וחוזרין ומסתננים, אין זה מלאכת בורר". ואח"כ הוסיף סברא להיתר: "ואפשר שאין החול מתערב כלל עם המים, אלא החול נכשב ועומד במקומו ואינו מתערב" (נראה שכוונתו היא, כיון שהמים זורמים, ואילו החול עומד במקומו, אין המים נחשבים לתערובת עם החול).

המשנה ברורה (שם ס"ק ל"ג) מפרש ע"פ הלבוש, את כוונת המשנה, שהתירה לתת מים על גבי שמרים בשביל שיצולו: "רצונו לומר, שיהיו השמרים צלולים, והמים יזובו מהם, עם מקצת מן היין שנשארו בלוע בו."

ע"פ זה פסק בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד ס' צ"ט): "האם מותר ליתן שק קטן עם עלי תה לתוך מים חמין בשבת, דהיינו באופן שאין כאן איסור בישול, והשאלה היא, משום סינון, אין כאן משום סינון, והוא, עפ"י המבואר בש"ע, במשמרת שיש שמרים מע"ש, מותר ליתן עליהם מים, כדי שיהיו צלולים לזוב, ופירש המ"ב שם עפ"ד הלבוש והרע"ב, שיהיו השמרים צלולים, והמים יזובו משם עם מקצת מן היין שנשארו בלוע בו. והטעם שאין בנתינת המים משום בורר, שהמים שנתון צלולים. אף שאח"כ מתערבין עם השמרים וחוזרין ומסתננין, כיון דנתן צלולים, לית לך בה, ואף שנתן שם המים, כדי לקבל עמו מקצת מן היין כנ"ל. וא"כ הוא הדין בטענה, אם נתן מים צלולים למשמרת עם טעה מוכן מערב שבת, ומתערבין וחוזרין ומסתננין, לית לך בה."

• שימוש במכשיר מיני בר לפי כל הנ"ל •

לכאורה היה מקום לפי דין זה, להתיר גם בנידון דידן, שהרי המים נכנסים למסננים כשהם צלולים, באופן שראוי לשתיה לרוב בני אדם, וחוזרין ויוצאים צלולים, ואם כן אף שהם מתערבים בדרך, עם הפחם והלכלוך שהצטבר בספוג, אין בזה מלאכת בורר, כמו במים שעוברים דרך השמרים.

אמנם לענ"ד אין שום מקום להתיר מטעם זה. דהנה בשו"ת מנחת יצחק שם ממשיך וכותב: "כל זה אם מניח השקית עם הטעה בתוך כוס אחת, ואח"כ נותן קצת מהסענץ (מהתמצית) לתוך כוס שניה לשתות, ומניח קצת מן המים סמוך להשקית שבשוליה הכוס. אבל אם מסיר השקית עם הטעה מכוס מלא מים כנהוג, או שוב יש לחוש, על הנצוצות היוצאות מתוך השקית משום בורר, וכדאיתא שם בשלחן ערוך סעי' י"ד). דכנראה דבכה"ג לא שייך ההיתר משום שהמים היו צלולים בנתינתן, דכבר נסתלק מעשה ראשון, וכעת מתחיל מעשה חדש" (וכ"פ בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' נ"ח).

ואם כן ההיתר של מים שנכנסים צלולים ויוצאים צלולים, אינו שייך כלל בנידון דידן, מכיוון שכאשר סוגרים את הברז לפני שבת, המים נעצרים בתוך מיכל הפחם ובתוך הספוג, מתלכלכים שם, ואינם ראויים לשתיה כמות שהם. רק עם פתיחת הברז מחדש, מסתננים המים שבתוך המיכל, וזהו מעשה ברירה גמור. גם דברי החזון איש אינם שייכים בנידון דידן, כיון שכל המים שבמיכל הפחם ובספוג מעורבים עם הלכלוך, בשונה מברז, שבו רק המים שנוגעים במסנת מעורבים עם הלכלוך, וכל פתיחה של הברז, מסנת את כל המים שמעורבים בגרמי הפחם ובספוג. לכן אסור להשתמש במכשיר המיניבר בשבת, משום בורר בכלי, אלא אם כן הותקן במכשיר מעקף מיוחד, והמים אינם עוברים בשבת דרך המסננים.

זמני קבלת קהל בפורים אצל מורינו הגאב"ד שליט"א

בביתו ברח' שה"ל 3

בליל פורים בין השעות 10:00 - 11:00

וביום הפורים בשעה 10:30 - 3:30

בכבוד רב
המזכירות

בימי הפורים הבעל"ט

המענה ההלכתי בקו בית ההוראה

ניתן ע"י הרבנים שליט"א

לאורך כל שעות היממה

03-80-55000

ניתן להאזין לשיעורי הגאב"ד שליט"א, בטלפון: 073-3718126

כל הוצאות הדפסת הגיליון נדרשו ע"י הנהלת היקר ההפץ בעילום שמו
לע"נ רבינו הגדול פוסק חידושי בעל שבט הלוי וגאב"ד זכרון מאיר רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל
ולדפוסיו השלמה של ה"ד רודן בן צפורה ה"ו בתשע"ה

לקביעת תור לטוררות בדיני ממונות ושאר עניינים ע"י הגאב"ד שליט"א ניתן לפנות לקו בית ההוראה בשלוחה 413 | לשאלות בהלכה והערות בעניני העלון ניתן לפנות למייל 038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000